

VERSLAG

VAN DE COMMISSIE
VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1976

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1976

Leden van de Commissie van Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Prof. Dr. J. A. Huisman, voorzitter; Drs. R. A. Ebeling, Mevr. Dr. A. W. Edelman-Vlam, Mevr. Dr. M. K. E. Gottschalk, Drs. H. Halbertsma, Prof. Dr. H. J. Keuning, Prof. Dr. H. T. J. Miedema, Prof. Ir. L. J. Pons, Prof. Dr. B. H. Slicher van Bath, Dr. P. L. M. Tummers, Prof. Dr. A. Weijnen, leden; Dr. D. P. Blok, secretaris.

Medewerkers aan het Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Drs. R. Rentenaar, hoofd van het Bureau; H. Buitenhuis, F. J. Faessen, Drs. R. E. Künzel, Mw. Drs. L. H. Maas, C. D. Nagtglas, Mw. E. N. Palmboom, A. J. Poolman, N. M. Stolk en R. v. d. Veer.

Medewerkers in algemene dienst:

Mevr. C. Batelaan, boekhouding en administratie; Mevr. L. van Immerzeel, bibliotheek; H. J. Beekveldt, correspondentencontact en -administratie; J. P. Wiegmans, tekenaar.

Publikaties:

Naamkunde; mededelingen van het Bureau voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis te Amsterdam.

Redactie voor Vlaanderen: Prof. Dr. H. Draye, Prof. Dr. K. Roelands, Prof. Dr. O. Leys en Prof. Dr. R. van Passen. Voor Nederland: Dr. D. P. Blok, Prof. Dr. J. A. Huisman en Prof. Dr. H. T. J. Miedema.

Redactie- en administratieadres voor Nederland: Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis, Keizersgracht 569-571, Amsterdam-C. Telefoon (020) 23 46 98. Abonnementsprijs f 25,—.

Bijdragen en Mededelingen van de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis. Reeks naamkundige studies uitgegeven bij B.V. Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij te Amsterdam.

COMMISSIE VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS

Verslag over 1976

Commissie en personeel

De commissie vergaderde op 29 april. In de samenstelling van de commissie kwam dit jaar geen wijziging.

Mw. A. P. A. Engelkes, sinds 1969 in W.S.W.-verband aan het bureau van de commissie verbonden, heeft wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd haar werkzaamheden voor het bureau beëindigd. In haar plaats is nog geen opvolger gevonden.

Symposion

De commissie organiseerde op 7 februari een symposion, waarop Prof. Dr. O. Leys uit Leuven en Prof. Dr. F. Debus uit Kiel spraken respectievelijk over „Soziolinguistische Aspekte der Namengebung zu Sammlung und Analyse von Personennamen in Norddeutschland” en „Sociolinguistische aspekten van de Zuid-nederlandse persoonsnaamgeving”.

Uitgaven en publikaties

Van het gezamenlijk met het Instituut voor Naamkunde te Leuven uitgegeven tijdschrift „Naamkunde” verschenen de afleveringen 3/4 van de jaargang 1975 en de afleveringen 1/2 van de jaargang 1976.

De secretaris schreef voor het tijdschrift „Beiträge zur Namenforschung”, Heft 1/1977 een recensie over het boek van Tette Hofstra, Ortsnamen auf -elte in der niederländischen Provinz Drente, Amsterdam 1973.

De heer Drs. R. Rentenaar schreef in het tijdschrift „Names. Journal of the American Names Society” 1976, jrg 24, nr. 1, p. 24-29, een artikel over „How Danish is Tivoli?”. Daarnaast schreef hij in het tijdschrift „Holland” 1976, jrg. 8, p. 62-85, de Regionaal-historische bibliografie van Holland over 1975 (met aanvullingen uit voorgaande jaren), terwijl hij in hetzelfde tijdschrift, jrg. 8, p. 89-91 een bespreking gaf over: M. K. E. Gottschalk, Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland II, Assen 1975. Verder gaf de heer Rentenaar in het tijdschrift „Erasmus. Bulletin of Contemporary Scholarship” 1976, vol. 28, p. 602-604, een bespreking van: Tette Hofstra, Ortsnamen auf -elte in der niederländischen Provinz Drente, Amsterdam 1973, en in het „Tijdschrift voor Geschiedenis” een bespreking van: H. K. Schulze, Die Grafchaftsverfassung der Karolingerzeit in den Gebieten östlich des Rheins, Berlin, 1973. Tenslotte gaf hij een bespreking van: G. J. Borger, De Veenhoop, dissertatie, Amsterdam, 1975, in het tijdschrift „Holland” 1976, jrg. 8, p. 185-186.

De heer H. Buitenhuis schreef in het tijdschrift „Beiträge Zur Namenforschung, Heft 1, 1977, p. 35-63 een artikel over „Das Niederländische Repertorium der Familiennamen”. Mw. Drs. L. H. Maas verzorgde de bibliografie van het bureau en de bibliografische bijdragen voor de „Handelingen van de Commissie voor Toponymie en Dialectologie”.

In samenwerking met Mw. E. N. Palmboom bewerkte de heer Rentenaar de bibliografische gegevens voor de „Bibliografie van de Nederlandse taal- en literatuurwetenschap” en voor de tijdschriften „Onoma” en „Holland”.

De heer Buitenhuis schreef in de „Mededelingen van het Instituut voor Dialectologie, Volks- en Naamkunde no. 28, p. 7-11 een artikel over „Een vergelijkend familienamenonderzoek”.

Internationale bijeenkomsten en vertegenwoordigingen

Op 19 februari brachten de voorzitter en de secretaris een bezoek aan het Instituut voor Naamkunde te Leuven.

Van 31 maart tot 3 april nam de secretaris deel aan een colloquium over „Mittel-europäisches Städtewesen in salischer Zeit”, gehouden te Münster in Westfalen. Op 28 en 29 mei nam hij deel aan het 26ste Belgisch-Nederlands Historisch Congres te Antwerpen.

In het kader van de herziening van de Lijst van landennamen van de „Commissie voor de spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige namen” waren de secretaris en de heer R. van der Veer aanwezig op een bijeenkomst met Belgische vertegenwoordigers op 29 november te Leuven.

De heer Rentenaar en Mw. Maas namen van 17 tot 21 augustus deel aan het 7de Skandinavische congres voor Naamkunde te Sandefjord in Noorwegen.

Bijeenkomsten en vertegenwoordigingen in eigen land

Op 17 maart hield de secretaris voor de Afdeling Haarlem van de Archeologische Werkgemeenschap een lezing over de nederzettingsgeschiedenis van Holland. Op 12 april nam hij deel aan een werkbijeenkomst, gewijd aan het opstellen van een computerprogramma voor het persoonsnamenonderzoek, gehouden aan het Instituut voor Oudgermaanse, Friese en Skandinavische taal- en letterkunde van de Universiteit van Utrecht. Op 23 oktober sprak hij op de Historische Dag van de Culturele Raad voor Noordholland over „Plaatsnamen en geschiedenis”.

Naast de hierna te vermelden Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie en de Commissie voor de spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen, namen het lidmaatschap van de volgende organen een deel van de tijd van de secretaris in beslag: de Archiefraad, de Commissie Oorkondenboek van Holland en Zeeland, de Congrescommissie van het Historisch Genootschap, de Historisch Wetenschappelijke Commissie, de Redactiecommissie voor een Drents geschiedenisboek, de Stichting Historisch Boerderijenonderzoek en de Stichting Informatie- en Documentatiecentrum voor de Kartografie.

De heer Rentenaar woonde regelmatig de vergaderingen bij van: de Werkgroep Geschiedschrijving van de Culturele Raad van Noordholland, de Commissie Veldnamenonderzoek van de Culturele Raad van Overijssel, de Redactie van het tijdschrift „Holland”, de Werkgroep voor de documentatie van de Nederlandse Letteren, de contactcommissie van de Historische vereniging Holland, de Technische commissie van de Stichting Historisch Boerderij-onderzoek, de Redactie van de „Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap”, de begeleidingscommissie van het „Repertorium voor de geschiedenis van Noordholland”.

De heer Buitenhuis sprak voor de Nederlandse Genealogische Vereniging, Afdeling Haarlem op 5 maart en voor de afdeling Gelderland te Arnhem op 19 mei over „De migratie in Nederland, die zichtbaar wordt door de familienamen”. Tevens werkte hij mee aan een reeks uitzendingen over de Nederlandse familienamen in het N.C.R.V. radioprogramma „Globaal”, welke reeks in het voorjaar van 1977 zal worden voortgezet.

Op de door het Instituut voor Dialectologie, Volks- en Naamkunde georganiseerde bijeenkomsten met de vrijwillige medewerkers van het Instituut op 27 maart te Hoorn en op 16 oktober te Hengelo (O) waren voor het bureau aanwezig Mw. Maas en de secretaris. Eerstgenoemde sprak in Hengelo, laatstgenoemde in Hoorn over het veldnamenonderzoek. Mw. Maas woonde tevens de vergaderingen van de commissie veldnamenonderzoek van de Culturele Raad van Overijssel bij.

Woordenlijst en nationale standaardisatie

In nauw verband met het bureau werken de Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie en de Commissie voor de spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen (C.B.A.N.). De secretaris is lid van beide commissies. De wetenschappelijke voorbereiding van de vergaderingen geschiedde door de heer Van der Veer. Hij werd bij zijn werkzaamheden geassisteerd door Mw. A. P. A. Engelkes (tot 1 december) en de heer F. J. Faessen.

In opdracht van de Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie heeft de heer Van der Veer het ontwerp van de Inleiding en de letters A en M van de lijst van Nederlandse plaatsnamen persklaar gemaakt. In afwachting van de procedurele afhandeling van dit ontwerp en de beslissing van de Minister werkt de heer Van der Veer aan het persklaar maken van de rest van de lijst.

In opdracht van de C.B.A.N. en na overleg in een Belgisch-Nederlandse werkgroep voerde de heer Van der Veer een herziening van de Lijst van landennamen door. Verder besteedde hij veel aandacht aan de problemen, die de transcriptie van namen uit niet-latinse schriften meebrengen.

De verzoeken om inlichtingen betreffende de schrijfwijze van buitenlandse aardrijkskundige namen werden behandeld door de heer Van der Veer.

Archief

De heer Drs. R. E. Künzel zette het archiefonderzoek voor het verzamelen van geografische namen van vóór 1200 voort. Hij heeft voornamelijk buitenlandse bronnen geëxcerpeerd. In samenwerking met de secretaris en Mw. Palmboom werkte hij verder aan het gereedmaken van de kopij van het Nederlandse aandeel voor de nieuwe uitgave van Foerstemanns Altdeutsches Namenbuch.

Toponymie

In samenwerking met Mw. Maas onderhield de heer Van der Veer de contacten met de vrijwillige medewerkers, van wie een groot aantal werkt aan het in kaart brengen van de toponiemen in hun omgeving. Tevens werkte hij verder aan de ordening van het veldnamenarchief.

Mevrouw Maas breidde de contacten met heemkundige kringen en toponymische werkgroepen aanzienlijk uit. Zo bezocht zij te Kapelle de heer A. J. Witte, voorzitter

van de werkgroep veldnamen van de Heemkundige Kring Noord- en Zuidbeveland, en te Doetinchem vertegenwoordigers van de Historische vereniging De Graafschap, ter voorbereiding van een veldnamencommissie in deze streek. Verder vertegenwoordigde zij het bureau op de kaderdag van Brabants Heem te Oosterwijk, die geheel aan de toponymie gewijd was. Bij haar bezoek aan de heer N. Plomp te Woerden, in verband met haar onderzoek naar de veldnamen van Den Ham, stond deze een kaart af ter kopiëring. Voor dit onderzoek bezocht zij tevens Mr. C. van Heel, archiefinspecteur in Overijssel en het Rijksarchief te Zwolle.

Het aantal veldnamen op fiches, lijsten en kaarten is aan het einde van het verslagjaar gestegen tot pl.m. 210.000. De werkgroepen in Aarle, Gramsbergen, Hardenberg, de Overbetuwe, de Roerstreek, Venraai, Weert en West Zeeuws-vlaanderen zetten hun werkzaamheden voort. Op beide Bevelanden, in Genemuiden en in de Gelderse Achterhoek zijn nieuwe groepen van start gegaan.

Van de navolgende medewerkers ontving het bureau kaarten, fiches en/of lijsten: Th. A. Ausems, Kulemborg; P. Glas, Broek op Langedijk; A. Grootenboer, Melisand; werkgroep Haagse Beemden (Prinsenbeek); Dr. P. Hoekstra, Lunteren; B. de Ligt, Nieuw-Loosdrecht; K. Mars, Harderwijk; gemeentewerken Muiden (Muidenberg); streekarchivariaat Oosterhout (straatnamen verzameld door de heer J. Verhulst); Dr. J. J. Reinking, Raalte; Heemkundige Kring West Zeeuws-vlaanderen (Biervliet).

De heer G. Boot te Deventer zond ook dit jaar weer een groot aantal namen uit Deventer archieven. De heer B. J. Hekket stuurde regelmatig zijn, in een Twents dagblad verschenen, artikelen over boerderijnamen in de Gelderse Achterhoek en Twente.

De heer C. D. Nagtglas is door ernstige ziekte een groot deel van het jaar afwezig geweest. Aan het einde van het verslagjaar was hij voldoende hersteld om zijn veldwerk weer te kunnen hervatten. Hij heeft dit jaar van de navolgende gebieden kaarten en/of fiches ingeleverd: het gebied ten zuidoosten van Amsterdam, de Bergermeer (gedeeltelijk) en de provincie Noordbrabant.

Mevrouw Maas onderhield de contacten met de veldnamencommissie van de Culturele Raad van Overijssel. Zij woonde de vergaderingen van deze commissie bij, sprak voorts over de werkzaamheden van het bureau op een bijeenkomst van alle Overijsselse veldwerkers te Nijverdal en besprak verder, in een bijeenkomst te Almelo, met de onder auspiciën van de Culturele Raad van Overijssel werkzame veldwerkers de spellingproblemen die zich kunnen voordoen bij het optekenen van de namen. Dit alles gebeurde in uitstekende samenwerking met het Rijksarchief te Zwolle. De eerste resultaten van dit groots opgezette onderzoek zijn veelbelovend: het bureau ontving een groot aantal namen uit Haaksbergen (Buurse), Den Ham, Ommen en de polder Mastenbroek.

De heer Rentenaar hield zich bezig met het onderzoek van de namen en organisatie van de vroeg-middeleeuwse gouwen in Nederland, de geschiedenis van de oude maten en gewichten, de middeleeuwse veld- en waternamen in Westnederland en de vernoemingsnamen in de toponymie. In het kader van dit laatste onderzoek bezocht hij enkele malen het Nedersaksisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Groningen voor het bestuderen van de daar aanwezige veldnamenverzameling.

Mw. Palmboom heeft zich ook dit jaar weer bezig gehouden met het verzamelen van Zeeuwse toponiemen uit de bronnen na 1200.

Vragen betreffende toponymische onderwerpen werden beantwoord door de secretaris, mw. Maas en de heren Rentenaar en Van der Veer. Uit het nog steeds toenemende aantal bezoekers bleek een groeiende belangstelling voor de veldnamenverzameling van het bureau. Ook de regionaal-historische bibliotheek werd veelvuldig geraadpleegd.

Nederlands Repertorium van Familienamen

Het tellen en controleren van de familienamen uit het materiaal van de Volkstelling 1947 werd ook dit jaar, onder leiding van de heer Buitenhuis, voortgezet. Naast hun andere, reeds vermelde, werkzaamheden vervolgden Mw. Engelkes en de heer Faessen dit jaar het werk aan de frequentielijst van Noordholland. Aan het einde van het verslagjaar waren zij gevorderd tot de letter S. Het ligt in de bedoeling het deel Noordholland in 1978 in druk te laten verschijnen.

In het begin van 1976 is het deel Rotterdam in druk verschenen. De inleiding werd geschreven door de heer Buitenhuis. Na dit 10de deel van de reeks kon nog dit jaar worden begonnen met deel XI van de provincie Noordbrabant. Ook voor dit deel schreef de heer Buitenhuis de inleiding. In het voorjaar van 1977 zal dit deel in druk verschijnen. De uitgave van het repertorium staat vanaf deel X (Rotterdam) onder redactie van Dr. P. J. Meertens en H. Buitenhuis.

De heer Stolk zette zijn werkzaamheden aan het repertorium, met het controleren van de gemeentelijsten van de provincie Limburg, voort.

De in het vorig jaarverslag vermelde stroom van verzoeken om inlichtingen over anthroponymische onderwerpen nam in het verslagjaar nog toe, mede tengevolge van de hierboven vermelde radiouitzendingen van de heer Buitenhuis.

Er bestond weer veel belangstelling voor het op het bureau aanwezige anthroponymische materiaal, niet alleen van de zijde van de genealogen, maar tevens van de kant van leerlingen van Paedagogische Academies en Mavo-scholen voor het maken van anthroponymische werkstukken. De beantwoording van de vragen om inlichtingen en de bezoeken kostten de heer Buitenhuis zeer veel tijd.

Adviezen aan openbare lichamen

De secretaris bracht adviezen uit aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken, aan de Stichting voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek en de Gemeente Amsterdam.

De heer Buitenhuis bracht wederom aan de gemeente Pijnacker advies uit over de straatnaamgeving voor een nieuwe woonwijk in deze gemeente. In dit voorjaar van 1977 zal hij hierover met de gemeente nader overleg plegen.

Als lid van de commissie voor de straatnamen van de gemeente Amsterdam bracht de secretaris een reeks adviezen uit, daarin geassisteerd door de heer Buitenhuis.

Overige werkzaamheden

Mw. Palmboom zette het onderzoek naar de oude lengte- en oppervlaktematen in Noordholland voort. Daarnaast werkte zij aan de uitbreiding van het metrologische kaartstelsel van het bureau.

De heer A. J. Poolman hield zich bezig met de duplicering van het namenmateriaal van de Gemeentatlas van Kuyper. Tevens is hij begonnen met de ordening van het materiaal van het voormalige naamkundige instituut te Leiden.

Bezoekers

Als buitenlandse bezoekers kunnen genoemd worden: Prof. Dr. J. Kousgård Sørensen en Lektor mag. art. Vibeke Dalberg uit Kopenhagen, Prof. Dr. K. Roelands uit Leuven en Prof. Dr. M. Hoebeke uit Oudenaarde.

Bibliotheek

Door aankoop en schenking werd de bibliotheek van het bureau in het verslagjaar weer aanzienlijk uitgebreid. Het duidelijkst manifesteerde deze groei zich in de toename van het aantal regionaal- en lokaalhistorische publikaties. De aankopen werden gedaan door de secretaris en de heer Rentenaar. De namen van de schenkers zijn in de bijlage vermeld.

Door bemiddeling van het Ministerie van Waterstaat ontving het bureau wederom een aantal kaarten van de nieuwe uitgave van de Waterstaatskaart van Nederland. Door bemiddeling van de Ministers van Onderwijs en Wetenschappen en van Defensie ontving het bureau opnieuw een aantal bladen van de chromotopografische kaarten des Rijks (schaal 1:25.000) van de Topografische Dienst te Delft.

Financiën

Voor het financiële beheer moge verwezen worden naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie voor Onderzoek van het Nederlandse Volkseigen.

J. A. Huisman, voorzitter
D. P. Blok, secretaris.

Bijlage

Lijst van personen en instellingen die in 1976 publikaties schonken aan het bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage; G. Althoff; Bibliotheek Arnhem; Bibliotheek van de Landbouwhogeschool te Wageningen; D. P. Blok, W. H. te Brake; H. Buitenhuis; Bureau Volkskunde; Centraal bureau van de Godshuizen te 's-Hertogenbosch; de gemeenten Hensbroek, Hummelo en Keppel en Rotterdam; de Gemeentearchieven van Alkmaar, Delft en Haarlem; de gemeentebesturen van Hoogeveen, Oostakker (België), Tiel en Zutphen; de gemeentelijke archiefdiensten van Amsterdam en Helmond; Gemeentelijke commissie voor oudheidkundig bodemonderzoek te Haarlem; Gemeentelijke Oudheidkundige dienst te Heerlen; Geografisch Instituut aan de Rijksuniversiteit te Utrecht; D. Geuenich; Historisk Institut ved Københavns Universitet; Hoogheemraadschap Rijnland; Institut für Anglistik und Amerikanistik Universität Erlangen (B.R.D.); Institut for Navneforskning København; Instituut voor Naamkunde te Leuven (België); Instituut voor Prae- en Protohistorie Universiteit van Amsterdam; C. Kroon; Landbouwhogeschool te Wageningen; P. J. Meertens; Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk te 's-Gravenhage; Provinciaal Bestuur van Limburg, dienst der archieven; Provinciale Inspectie der archieven in Zuidholland; R. Rentenaar; de Rijksarchieven in Gelderland, Groningen, Limburg, Noordbrabant en Utrecht; Rijksdienst voor oudheidkundig bodemonderzoek te Amersfoort; Stadt Emmerich (B.R.D.); P. A. Tiele Academie te 's-Gravenhage; Ulster Folk and Transport Museum, Holywood (Noord-Ierland); Universitet Umeå; Vrije Universiteit te Amsterdam; N.V. Waterwinningsbedrijf de Brabantse Biesbosch en Waterschap „De Overwaard” te Noordeloos.